

ЗАТВЕРДЖЕНО
постанова Кабінету Міністрів
України
від _____ № _____

СТРАТЕГІЯ
розвитку малого і середнього підприємництва в Україні
на період до 2020 року

Загальна частина

Пріоритетне значення малого і середнього підприємництва (далі - МСП) для економічного зростання визначено Актом про малий бізнес для Європи і першочерговими пріоритетами реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна-2020».

Повноцінне використання можливостей МСП є не тільки економічним, але і соціальним завданням державної політики. Його вирішення сприятиме збільшенню частки інноваційної продукції та створенню нових робочих місць.

Сектор МСП посідає ключове місце в економіці за кількістю, зайнятістю та обсягом реалізації, згідно статистичних даних. У 2014 році (без урахування діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції) у загальній кількості суб'єктів господарювання в Україні, яких налічувалось близько 1,93 млн., понад 99,9 % становили суб'єкти малого та середнього підприємництва. З них 16,6 тис. суб'єктів середнього підприємництва (0,9 % від загальної чисельності суб'єктів підприємництва), 1,9 млн. – суб'єкти малого та мікропідприємництва (99,1 % від загальної чисельності суб'єктів господарювання). В той же час великих підприємств у 2014 році налічувалось лише 497.

Сектор МСП відіграє значну роль на українському ринку праці. Загалом в МСП зайнято 6,9 млн. осіб (в тому числі у ФОП 2,5 млн. осіб), що становить 78,2 % від загальної чисельності зайнятих на суб'єктах підприємництва, або 40 % від зайнятого населення працездатного віку. Водночас, МСП сформовано 60,9 % обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг), в тому числі суб'єктами середнього підприємництва 1 735,9 млрд. грн. (38,9 % від загального обсягу), малого (в тому числі мікропідприємництва) – 981,3 млрд. грн. (22% відповідно).

Сучасний стан розвитку малого і середнього підприємництва потребує оновлення стратегічних підходів до реалізації державної політики і має ґрунтуватись на принципах Акта про малий бізнес для Європи:

1. Створювати умови для розвитку і процвітання малого і середнього підприємництва.
2. Забезпечувати можливість другого шансу для чесних підприємців, що опинилися в стані банкрутства.
3. Розробляти регулювання за принципом «спочатку думай про мале».
4. Зорієнтовувати органи державної влади на потреби МСП.
5. Адаптовувати умови доступу МСП до публічних закупівель та можливостей отримання державної підтримки.
6. Полегшувати доступ МСП до фінансування та підтримувати створення правових та бізнес систем своєчасних розрахунків у комерційній сфері.
7. Допомогати МСП скористатися можливостями доступу до європейського ринку.
8. Підтримувати розвиток навичок та здатності МСП до інновацій.
9. Підтримувати МСП у перетворенні екологічних викликів в економічні можливості.
10. Заохочувати та підтримувати доступ МСП до зростання на зовнішніх ринках.

З цією метою розроблено Стратегію розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року (далі – Стратегія). Водночас передбачається, що на рівні регіонів будуть створені регіональні програми розвитку МСП із застосуванням кластерно-орієнтованого підходу, що дозволить врахувати регіональні особливості та пріоритети розвитку.

Стратегія спрямована на розв'язання проблем, що стримують розвиток сектора МСП, а також створення умов найбільш повного розкриття його потенціалу.

Проблеми, що потребують розв'язання

Проблеми, пов'язані з МСП, можна поділити на три групи (блоки), що характеризують сучасний стан розвитку.

1. Несприятливі умови функціонування МСП:

- підприємництво не має широкої суспільної підтримки;
- неефективне регулювання бізнес-середовища;
- слабкий захист прав власності та конкуренції;
- обмеженість доступу суб'єктів малого та середнього підприємництва до фінансових, майнових, природних ресурсів;
- обмежений доступ МСП на зовнішні ринки;
- недостатній розвиток об'єктів інфраструктури підтримки МСП;
- відсутність системи розвитку підприємницької компетенції та навичок.

2. Низька здатність держави ефективно формувати та реалізовувати політику розвитку МСП:

- нерозвиненість інститутів державної підтримки малого та середнього підприємництва на центральному та місцевому рівнях;
- недостатнє реагування органів державної влади на потреби МСП;
- недосконалість методологічних та статистичних засобів аналізу сектору МСП;
- обмежений доступ до участі в державних закупівлях.

3. Проблеми сектора МСП:

- низька конкурентоздатність МСП;
- велика частка МСП, що виробляють продукцію з низькою доданою вартістю;
- високий рівень тінізації підприємницької діяльності.

Для вирішення поставлених проблем необхідна і координація зусиль органів державної влади всіх рівнів, і активне залучення об'єднань підприємців, міжнародних програм технічної допомоги.

Мета Стратегії

Головною метою Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва є створення сприятливих умов для ведення бізнесу, що дозволить розкрити потенціал сектора МСП у забезпеченні стійкого економічного і соціального розвитку України.

Цілі Стратегії

Реалізація Стратегії має сприяти досягненню таких цілей:

1. Створення найкращих умов для ведення бізнесу:

- позиціонування підприємництва, як основи економічного розвитку українського суспільства; проведення реформи дерегуляції;
- створення конкурентного середовища, в якому забезпечено рівні можливості для всіх учасників ринку;
- забезпечення доступу суб'єктів МСП до фінансових, майнових, природних ресурсів;
- ліквідація бар'єрів виходу МСП на зовнішні ринки;

2. Побудова інституційної спроможності держави ефективно формувати та реалізовувати політику розвитку підприємництва:

- створення інфраструктури підтримки МСП;
- можливості навчання підприємству відкриті протягом всього життя, компетенція «підприємливість» інтегрована в освітні програми;
- забезпечення конструктивного діалогу органів державної влади з МСП;
- забезпечення широкого доступу МСП до участі в державних закупівлях;
- підвищення рівня статистичної та аналітичної обізнаності органів державної влади щодо сектору МСП

3. Розвиток сектору МСП:

- підвищення конкурентоздатності українських МСП;
- зростання рівня доданої вартості, що генерують МСП.

Основні етапи і напрями реалізації Стратегії

Реалізація Стратегії передбачає три етапи:

I. Створення сприятливих умов ведення підприємницької діяльності

Забезпечення ефективного та комфортного середовища для бізнесу необхідно в першу чергу здійснювати шляхом створення прозорої та зрозумілої нормативної бази.

В діючих нормативно-правових актах, що регулюють господарську діяльність, низка положень є застарілими, неефективними та надлишковими (дублюючими). У зв'язку з цим, нормативно-правова база потребує перегляду на предмет скасування окремих норм або їх заміна альтернативними підходами до регулювання, що не несуть зайвого навантаження на бізнес.

Крім того, створення нового регулювання додатково обтяжує ведення підприємницької діяльності. Для комплексного вирішення питання необхідно забезпечити недопущення запровадження нових регулювань, які є дублюючими або економічно необґрунтованими, та запровадити системний підхід до поступового спрощення і підвищення ефективності регулювання.

Дерегуляція, яка є пріоритетною реформою в розвитку держави, включає 3 складові:

1. Скасування зайвих, застарілих та надлишкових (дублюючих) регулювань, скасування або передача приватному сектору неефективних, невластивих функцій держави.

Реалізація реформи буде здійснюватися шляхом а) створення та виконання річних планів заходів уряду, орієнтованих у першу чергу на діяльність МСП та спрямованих на скорочення їх витрат (у тому числі шляхом використання засобів телекомунікацій при наданні державних послуг), демонополізацію функцій держави, спрощення доступу МСП на ринки товарів та послуг; б) систематичному перегляді нормативно-правової бази на предмет актуальності, ефективності та відповідності європейському законодавству її положень, з подальшою підготовкою відповідних пропозиції, зокрема щодо скасування, внесення змін до них або збереження регулювання в поточному стані. Враховуючи обсяг завдання, а також специфіку діяльності та функціональну обмеженість органів державної влади, зазначений перегляд нормативної бази доцільно здійснювати в рамках роботи незалежної неурядової організації – проектного офісу, який

співпрацюватиме з Урядом, бізнесом і громадянським суспільством. Офіс ефективного регулювання (Better Regulation Delivery Office - BRDO) створено за ініціативи Міністерства економічного розвитку та торгівлі і міжнародних донорів, щоб прискорити процес реформ в Україні. Основним завданням офісу є оперативний, експертний перегляд всіх нормативно-правових актів, що стосуються сфер діяльності бізнесу на предмет виявлення таких, що потребують скасування або внесення змін, а також підготовка відповідних змін.

2. Запровадження контролю від створення нових бар'єрів для бізнесу.

Для забезпечення ефективного та справедливого державного регулювання діяльності бізнесу (в першу чергу МСП) кожне нове регулювання, що запроваджується для бізнесу, має супроводжуватися аналізом регуляторного впливу з визначенням кількісних наслідків для бізнесу від його впровадження. Ініціатори регулювань мають здійснювати та пропонувати для обговорення громадськості розрахунки вигод та витрат бізнесу. М-тест, як інструмент регуляторної політики, є обов'язковим для застосування (Постанова КМУ №1151), вводить обов'язкове обчислення витрат малого бізнесу на виконання новостворюваного державного регулювання.

Також, з метою недопущення поступового ускладнення регулювання, доцільним є запровадження принципу (one-in-two-out) скасування одного чи кількох адміністративних бар'єрів у відповідній сфері одночасно з введенням нового, більш охоплюючого, ефективного та такого, що відповідає вимогам законодавства ЄС.

3. Запровадження найкращих світових практик.

Для побудови ефективної системи ведення бізнесу важливо створити прогнозоване та ефективно регуляторне поле, в якому будуть збалансовано враховуватися реальні потреби суспільства та економічні потреби бізнесу на функціональні можливості держави.

Під час побудови ефективного регулювання доцільно враховувати акценти, встановлені світовою бізнес-спільнотою, зокрема індикатори проекту Групи Світового банку «Рейтинг «Doing Business» (далі - Рейтинг), який визначає легкість ведення бізнесу у 189 країнах світу.

Підвищення позиції України у Рейтингу свідчатиме, по-перше, про якість правил регулювання підприємницької діяльності, що підвищують ділову активність, по-друге, про зростання рівня інвестиційної привабливості

в Україні, що сприятиме впровадженню нових технологій, створенню нових робочих місць, підвищенню конкурентоспроможності України на світовому ринку.

Розрахунок позицій Рейтингу здійснюється за такими критеріями, як легкість відкриття нового бізнесу, отримання дозволу на будівництво, реєстрація власності, отримання позики, захист прав інвесторів, сплата податків, законодавчий захист контрактів тощо.

Досягнення цілі щодо підвищення позиції України у Рейтингу має здійснюватися шляхом виконання центральними органами виконавчої влади низки завдань, затверджених Урядом України.

II. Формування сильної інституційної спроможності держави у сфері розвитку та підтримки МСП.

В основу інституційної спроможності держави у сфері розвитку МСП має бути покладена ефективна система підтримки з визначеними функціями, що включає:

- *центральні органи влади, служби та агентства* - розробка та вдосконалення законодавства у сфері МСП; забезпечення чіткого розподілу обов'язків щодо сприяння розвитку МСП між різними органами влади; створення та координація мережі інституцій підтримки МСП на регіональному рівні;

- *місцеві органи влади* - визначення місцевих пріоритетів розвитку, формування та реалізація регіональних програм підтримки підприємництва, сприяння створенню інфраструктури підтримки МСП, оптимізація і здешевлення процедури надання адміністративних послуг;

- *міжнародні та національні бізнес-об'єднання* - сприяння безперешкодній діяльності та зростанню підприємств-членів, інформування органів влади про проблеми та потреби МСП, в тому числі зворотній зв'язок та оцінка запровадженого або новостворюваного регулювання, діалог щодо ефективності політики та імплементації прийнятих рішень;

- *міжнародні організації та проекти технічної допомоги* - фінансування та впровадження проектів і програм допомоги в рамках даної Стратегії.

Під час реалізації другого етапу найбільш актуальним вбачається:

– *створення Агентства розвитку малого та середнього підприємництва:*

Державна політика в сфері розвитку і підтримки МСП має формуватись і контролюватись Міністерством економічного розвитку і торгівлі України.

При цьому реалізація державної політики покладається на спеціально уповноважений орган у сфері розвитку малого і середнього підприємництва - Агентство розвитку підприємництва.

Основними функціями Агентства є забезпечення та організація:

- надання консультаційних послуг;
- збору і надання інформації МСП щодо вимог на експортних ринках;
- допомоги МСП в бізнес-плануванні;
- допомоги у співпраці з міжнародними донорськими та фінансовими установами;
- пошуку можливих шляхів фінансування;
- підтримки в області маркетингу на експортних ринках;
- підтримки бізнесу з метою адаптації до вимог поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі;
- розвитку бізнес-об'єднань.

– розбудова мережі регіональних центрів підтримки підприємництва:

Створення нових та підтримка функціонуючих об'єктів інфраструктури підтримки МСП відповідно до кращих світових практик – одна із визначальних умов для сприяння поширенню підприємництва серед населення та забезпечення професійної та кваліфікованої підтримки вже існуючим підприємцям.

Передбачається створення в усіх областях України Регіональних центрів підтримки бізнесу (ЦПБ), в тому числі в рамках програми ЄС EU SURE. ЦПБ проводитимуть навчання з основ започаткування та ведення бізнесу, оцінку підприємницьких навичок діючих та потенційних підприємців, надаватимуть та організовуватимуть консультаційні послуги малим та середнім підприємствам в різних сферах підприємницької діяльності.

– створення Офісу новітніх технологій:

У розвитку інноваційної інфраструктури передбачається створення Офісу новітніх технологій як основного координатора і посередника побудови інноваційної системи з метою ширшого впровадження інновацій та стимулювання фінансово-кредитних установ для їх фінансування.

– *створення мережі інфраструктури ведення підприємницької діяльності:*

Для покращення умов ведення бізнесу та збільшення інвестиційної привабливості передбачається створення мережі спеціально облаштованих територій та місць ведення підприємницької діяльності. Серед них:

- індустриальні парки для малих та середніх підприємств, що матимуть всі необхідні умови для швидкого запуску діяльності новостворених підприємств виробничої, логістичної, сервісної сфери.

- підприємницькі лабораторії – локальні невеликі за площею місця для ведення підприємницької діяльності мікропідприємствами у сфері послуг та інформаційних технологій.

Важливим інструментом є поширення кластерного підходу до розвитку МСП на регіональному рівні. Створення програм підтримки для кластерів (скупчень в одному місці великої кількості взаємопов'язаних підприємств, що виробляють схожу або пов'язану продукцію або послуги), має стати інституційною складовою ефективної регіональної політики розвитку підприємництва.

– *створення єдиного інформаційного ресурсу для підприємців:*

Створення та забезпечення функціонування єдиного інформаційного інтернет-ресурсу для підприємців, в тому числі потенційних, має на меті побудову ефективною системи надання практичних підприємницьких знань, навичок та корисної інформації.

– *удосконалення системи статистичного обліку діяльності МСП:*

Удосконалення системи статистичного обліку діяльності МСП здійснюватиметься шляхом запровадження нових статистичних показників та методів аналізу, які дозволяють більшою мірою відобразити стан розвитку МСП.

– *приведення у відповідність норм законодавства щодо МСП:*

Існуючі невідповідності норм податкового та господарського законодавства щодо класифікації суб'єктів підприємницької діяльності за критеріями кількості працюючих та доходів потребують узгодження між собою для забезпечення цілісної та більш ефективної державної політики щодо МСП.

III. Запровадження програм підтримки підприємництва за напрямками:

1. Розвиток та популяризація підприємництва:

– навчання підприємницьким навичкам та закладення основ культури підприємництва повинні бути в основі навчальних програм для всієї структури освіти в Україні; надання керівної ролі Міністерству освіти і науки України з призначенням уповноваженої особи Міністерства зі створення та функціонування ефективно діючої системи навчання та розвитку компетенції підприємливості;

– розвиток професійних навичок на всіх етапах життєвого циклу: програми для МСП у періоди фінансової кризи (вдосконалення організаційного управління), у здійсненні структурних перетворень (зміна виробничого процесу, розробка нових продуктів) або у подальшому підвищенні професійної кваліфікації, поліпшення стратегічно важливих навичок прийняття рішень чи управління;

– розвиток ринку та покращення доступу до професійних консультаційних послуг, таких, як надання ринкової інформації, сприянням поліпшенню продукції та вдосконалення процесів та запровадженню систем управління якістю, технологій, менеджменту, обліку, лідерства тощо;

– проведення на постійній основі Тижнів МСП, метою яких є інформування підприємців про наявні можливості підтримки, а також заохочення населення до підприємницької діяльності;

– підтримки підприємництва в соціальних групах, що опинилися або знаходяться в невігідному становищі (внутрішньо переміщені особи, жінки); здійснення постійного моніторингу найбільш вразливих точок на шляху розвитку його потенціалу з метою їх виявлення та усунення;

– надання другого шансу суб'єктам МСП, які проходять через банкрутство, формування позитивного ставлення до надання підприємцю другого шансу через проведення інформаційно-просвітницьких кампаній; вдосконалення законодавства з питань банкрутства;

– підтримка інноваційної діяльності МСП шляхом участі в міжнародних програмах розвитку інновацій, в тому числі HORIZON 2020.

2. Забезпечення доступу до фінансів:

– розвиток інструментів гарантування кредитів через створення незалежного та надійного фонду гарантування кредитів, який надаватиме адресну допомогу діючим МСП з надійними бізнес-планами; співпрацю з комерційними банками щодо розвитку механізмів кредитно-гарантійного забезпечення МСП; удосконалення нормативно-правового регулювання

операцій з кредитними гарантіями, вироблення оптимальних, прозорих правил відбору претендентів на отримання гарантій.

– розроблення та сприяння подальшому впровадженню спеціальних схем кредитування і фінансування (венчурний капітал, фонди гарантування тощо) зі стимулюванням і сприянням участі приватного сектору як джерела фінансування МСП;

– створення фонду гарантування кредитів за програмою EU SURE;

– стимулювання більш активного використання лізингових послуг шляхом створення сприятливої законодавчої бази; розвитку механізму сублізингу; розширення структур лізингу, розвитку системи гарантій; зниження вартості лізингу з метою послаблення фінансового навантаження на учасників лізингової угоди;

– розширення доступу до програм кредитування через трансформування міжнародних запозичень у кредитні ресурси для МСП за такими напрямками фінансування інвестицій, як впровадження нових технічних або технологічних рішень, придбання техніки та обладнання, розширення, адаптація та модернізація виробництва, комерційних або сервісних потужностей;

– сприяння доступу стартапів до фінансування в рамках міжнародних програм розвитку;

– стимулювання кредитування експортоорієнтованих МСП

– сприяння розвитку небанківських форм фінансування суб'єктів МСП (в тому числі через кредитні спілки, краудфандінг та інститути фондового ринку);

– адаптація умов проведення тендерів при здійсненні державних закупівель для участі малого і середнього бізнесу;

– підтримка впровадження МСП міжнародних стандартів фінансової звітності;

– розвиток інструментів фінансової освіти для мікро та малого бізнесу для поширення використання наявних інструментів та ринкових можливостей.

3. Забезпечення доступу до зовнішніх ринків:

– забезпечення членства України в програмі конкурентоздатності МСП (COSME) та повноцінного використання її можливостей для українських

підприємств, таких, як розвиток механізмів пошуку міжнародних партнерів в рамках функціонування Європейської мережі підприємств (EEN);

- використання в повній мірі всіх складових програми адаптації до зони вільної торгівлі із Європейським Союзом;

- запровадження механізму державної фінансової підтримки експорту в Україні, основним завданням якої є створення системи державного експортного кредитування, страхування та гарантування;

- створення спеціалізованих установ, що надаватимуть державну фінансову підтримку МСП, які виходять на світові ринки: а) банками-кредиторами – експортних кредитів та банківських гарантій; б) експортно-страховим агентством – послуг зі страхування і перестраховування зовнішньоекономічних договорів (контрактів) і експортних кредитів, страхування іноземних інвестицій; гарантій (небанківських);

- забезпечення захисту на зовнішніх ринках інтересів держави та українських суб'єктів господарювання у торговельно-економічній сфері, активізації розвитку економічних зв'язків з іноземними державами і міжнародними організаціями;

- започаткування у 2016 році 8 торгових представництв України за кордоном: ЄС (Брюссель), СОТ (Женева), Туреччина, Китай, Єгипет, Польща, Німеччина та США, діяльність яких буде зосереджена, в тому числі, на всебічній підтримці експортерів (інформаційній, організаційній, консультаційній і т.д.);

- сприяння інтернаціоналізації компаній через визначення інвестиційних можливостей на нових ринках, навчання з питань готовності до інвестицій, участю в національних та міжнародних виставках, послуги в сфері міжнародного маркетингу та торгівлі;

- сприяння участі українських МСП у зарубіжних державних закупівлях в рамках угоди СОТ про державні закупівлі.

4. Розвиток зеленої економіки

- розробка та реалізація національної стратегії управління відходами, що створить ринки циркулярної економіки відкриті для МСП;

- підтримка розвитку екологічного туризму та альтернативної енергетики;

- поширення обізнаності МСП щодо екологічних стандартів та принципів екологічного менеджменту;

- сприяння налагодженню виробництва еко- та біопродуктів, впровадження заходів з енергоефективності;
- інформаційне забезпечення та підтримка МСП щодо екологічних вимог українського та європейського законодавства;
- план доступу до міжнародних фондів фінансування екологічно-орієнтованих економічних проектів;
- заохочення до створення екологічних стимулів приватним фінансовим сектором для підприємств.

Організаційне забезпечення та моніторинг реалізації Стратегії

Мінекономрозвитку щорічно вносить пропозиції Кабінету Міністрів України щодо забезпечення реалізації даної Стратегії.

Реалізація Стратегії здійснюється в межах повноважень Мінекономрозвитку, інших центральних та місцевих органів влади, за участю громадських організацій та об'єднань підприємців, міжнародних організацій.

В рамках здійснення моніторингу передбачається підготовка та оприлюднення щорічного звіту про стан розвитку МСП та реалізації Стратегії.

Координація діяльності з реалізації Стратегії та моніторинг її виконання покладається на Мінекономрозвитку.

Після створення Агентства розвитку малого та середнього підприємництва функції реалізації Стратегії покладаються на новостворене Агентство.

Очікувані результати

Очікуваними результатами реалізації Стратегії є:

- підприємництво є основою економічного зростання;
- ефективне регулювання бізнес-середовища на всіх етапах діяльності МСП;
- зростання рівня конкуренції на внутрішньому ринку;
- МСП мають широкий доступ до необхідних фінансових, майнових, природних ресурсів;

- збільшення кількості МСП, що успішно конкурують на глобальних ринках;
- МСП мають широкий доступ до будь-якої необхідної інфраструктури для власного розвитку;
- розвинена компетенція підприємливості в суспільстві призводить до процвітання та збагачення малого бізнесу;
- держава активно та ефективно реалізує державну політику в сфері МСП;
- розширення участі МСП у формуванні ефективної державної політики;
- політика розвитку МСП базується на кількісних показниках; створені і успішно функціонують інститути підтримки МСП;
- МСП успішно конкурують на ринку державних закупівель;
- МСП успішно конкурують на внутрішньому та зовнішніх ринках;
- зростання рівня доданої вартості, що генерує МСП;
- збільшення кількості офіційно зайнятих у МСП.

Критеріями досягнення результатів є:

- Україна входить до 30 кращих країн рейтингу Світового банку «Ведення бізнесу»;
- частка МСП, що використовують залучені кошти, у 2020 році сягає понад 40%;
- збільшення кількості експортерів серед МСП на 30% до 2020 року;
- частка інноваційних підприємств у 2020 році сягає понад 20%;
- збільшення частки ринків з конкурентною структурою зросло до 55% у 2020 році;
- частка МСП в загальному обсязі реалізованої продукції зростає на 5% до 2020 року;
- зменшення рівня зайнятості в неформальному секторі з 4,5 млн. осіб до 3,0 млн. осіб у 2020 році.